

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 23 december 2024

Mål nr
T 5171-23

PARTER

Klagande

Four Gardens AB:s konkursbo, 556728-8682
c/o Trägårdh Advokatbyrå AB
Box 345
201 23 Malmö

Konkursförvaltare: Advokat JK

Ombud: Juristen FA

Motpart

Victoriahem AB, 556695-0738
Box 2
201 20 Malmö

Ombud: Advokaterna KA och MK

SAKEN

Olovlig värdeöverföring enligt 17 kap. aktiebolagslagen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2023-06-14 i mål T 538-23

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Four Gardens AB:s konkursbo ska betala ersättning till Victoriahem AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 201 000 kr för ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Four Gardens AB:s konkursbo har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa tingsrättens dom och förplikta Victoriahem AB att till konkursboet betala 8 400 000 kr med ränta. Konkursboet har vidare yrkat att Högsta domstolen ska befria konkursboet från skyldigheten att ersätta Victoriahems rättegångskostnader i hovrätten och förplikta Victoriahem att ersätta konkursboet för rättegångskostnader i hovrätten.

Victoriahem har motsatt sig ändring av hovrättens dom.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Vad målet handlar om

1. Målet rör en värdeöverföring från ett aktiebolag. I målet aktualiseras främst frågor om den s.k. försiktighetsregeln i 17 kap. 3 § andra stycket och om styrelsens skyldighet att upprätta ett motiverat yttrande enligt 18 kap. 4 § aktiebolagslagen (2005:551).

Bakgrund

Inledning

2. Victoriahem bildades 2006 i samband med uppbyggnaden av ett bostadsområde vid Limhamns kalkbrott. Idén var att skapa en för svensk del ny typ av boende för medlemmarna i ett antal bostadsrättsföreningar i området. Affärsidén var att ge medlemmarna tillgång till olika former av tjänster, bl.a. reception med lounge, restaurang, spa och bio, vilket skulle öka värdet på bostadsrättsfastigheterna. Bostadsrättsföreningarna skulle betala en serviceavgift baserad på antalet boende i föreningen. Victoriahem bildade 2007 ett helägt dotterbolag, Four Gardens AB, som skulle tillhandahålla tjänsterna.

3. Bostadsområdet skulle bebyggas i etapper och planen var att Four Gardens skulle gå med vinst när lägenheterna var färdigställda och samtliga boende hade flyttat in. Till dess skulle Victoriahem tillskjuta kapital till Four Gardens.

4. I enlighet med planen ingick Four Gardens 2009 avtal med en första bostadsrättsförening. Tre bostadsrättsföreningar anslöt senare till avtalen eller tecknade motsvarande avtal. Den sista föreningen anslöt i början av 2017 och under sommaren samma år flyttade den sista bostadsrättshavaren in.

5. Samarbetsavtalet mellan föreningarna och Four Gardens gällde i 45 år med förlängning om inte avtalet sades upp. Bolaget hade dock rätt att säga upp avtalet till upphörande efter 15 år.

6. Under 2008–2017 uppvisade Four Gardens varje år ett negativt rörelseresultat. Bolaget erhöll under dessa år sammanlagt ca 60 miljoner kr i kapitaltillskott från Victoriahem.

Vinstutdelningen och styrelsens yttrande

7. Den sista december 2017 uppgick Four Gardens egna kapital till ca 8,6 miljoner kr. Den största delen bestod av en fordran mot Victoriahem avseende koncernbidrag. Det bundna egna kapitalet var 100 000 kr.

8. I årsredovisningen för 2017 föreslog styrelsen att 8,4 miljoner kr av Four Gardens vinstmedel skulle delas ut. I förvaltningsberättelsen uttalade styrelsen att den med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställde på storleken av det egna kapitalet och med hänsyn till bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt ansåg att förslaget till årets utdelning var förenligt med försiktighetsregeln. Revisorerna tillstyrkte förslaget.

9. I februari 2018 hölls ordinarie bolagsstämma. Victoriahem beslutade som ensam ägare av samtliga aktier att genomföra den föreslagna utdelningen. Härigenom fick Victoriahem en fordran på 8,4 miljoner kr mot Four Gardens som avräknades mot Four Gardens fordran på ca 8,3 miljoner kr mot Victoriahem. Den återstående delen av Victoriahems fordran betalades kontant av Four Gardens, som därefter hade ca 200 000 kr i eget kapital.

Överlåtelsen av aktierna och den fortsatta driften

10. Samma dag som stämman hölls sålde Victoriahem samtliga aktier i Four Gardens till ett nybildat bolag, Four Gardens Holding AB (Holding). Holding tillträdde aktierna i mars 2018.

11. Genom aktieöverlåtelseavtalet åtog sig Holding att bedriva verksamheten i Four Gardens vidare med ett långsiktigt perspektiv samt att tillse att bolaget gavs nödvändiga resurser för att säkerställa att verksamheten kunde bedrivas på ett ändamålsenligt sätt med god kvalitet så att det blev möjligt att uppfylla ingångna avtal.

12. Under hösten 2019 överlät Holding merparten av aktierna till ett annat bolag. Därefter skedde vissa ytterligare förändringar i ägarbilden. Four Gardens försattes i konkurs i maj 2020.

Domstolarnas avgöranden

13. Konkursboet yrkade vid tingsrätten att Victoriahem skulle betala vad som svarar mot hela utdelningen om 8,4 miljoner kr. Konkursboet gjorde gällande att vinstutdelningen var olaglig, i första hand för att den stred mot försiktighetsregeln och i andra hand för att styrelsen inte hade lämnat ett tillräckligt motiverat yttrande om utdelningens förenlighet med försiktighetsregeln.

14. Tingsrätten bedömde att vinstutdelningen i dess helhet stod i strid med försiktighetsregeln och biföll talan enligt förstahandsgrunden.

15. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom på så sätt att Victoriahem ska betala 2,5 miljoner kr. Hovrätten har gjort bedömningen att vinstutdelningen till viss del stod i strid med försiktighetsregeln på grund av att det funnits ett behov av ytterligare konsolidering med 2,5 miljoner kr. Hovrätten har ansett att styrelsens yttrande inte varit tillräckligt motiverat. Men eftersom Victoriahem, som var ensam aktieägare, hade samtyckt till att avvika från kraven på motivering, förelåg det inte någon betalningsskyldighet i högre utsträckning än vad som följde av försiktighetsregeln.

Försiktighetsregeln

Lagregleringen

16. I 17 kap. aktiebolagslagen finns de grundläggande reglerna om värdeöverföringar. En form av värdeöverföring är vinstutdelning (1 § första stycket 1).

17. En värdeöverföring får, enligt den s.k. beloppsspärren, inte äga rum om det inte efter överföringen finns full täckning för bolagets bundna egna kapital (3 § första stycket).

18. En värdeöverföring kan vara otillåten enligt den s.k. försiktighetsregeln trots att det finns full täckning för det bundna egna kapitalet; värdeöverföringen ska också framstå som försvarlig. Bedömningen av om en utdelning är försvarlig ska göras dels med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställer på storleken av bolagets egna kapital, dels med hänsyn till bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt (3 § andra stycket).

19. Om en vinstutdelning har skett i strid med beloppsspärren eller försiktighetsregeln ska mottagaren återbära vad som uppburits om bolaget visar att mottagaren insåg eller bort inse att värdeöverföringen stod i strid med aktiebolagslagen (6 § första stycket).

Återhållsamhet vid tillämpning av försiktighetsregeln

20. Försiktighetsregeln kan beskrivas som en generalklausul (se ”Foxhouse Holding” NJA 2023 s. 779 p. 27). När den nu gällande bestämmelsen utformades ansåg lagstiftaren att de ändringar som gjordes skulle tydliggöra bestämmelsens innebörd, vilken angavs vara att en viss försiktighet eller aktsamhet alltid måste iakttas i samband med att aktieägarna fattar beslut om vinstutdelning (se prop. 2004/05:85 s. 383). Detta sätt att beskriva vilken handlingsnorm som ska gälla för aktieägarna talar för en återhållsam tillämpning av försiktighetsregeln. Även ändamålsskäl talar för återhållsamhet. Det måste finnas en balans mellan det som i grunden är aktiebolagets syfte – att skapa vinst för aktieägarna och därmed bidra till gynnsamma förutsättningar för investeringar – och skyddet för borgenärerna. Varken lagtexten eller förarbetena talar heller

för en tillämpning där försiktighetsregeln hamnar i förgrunden och beloppsspärren blir mer eller mindre irrelevant.

Bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt (3 § andra stycket 2)

21. Ett av syftena med försiktighetsregeln är att skydda bolagets borgenärer mot att bolaget, genom att göra en värdeöverföring, försämrar sin ekonomiska ställning så att den inte längre kan anses vara betryggande för dem (jfr a. prop. s. 382). Försiktighetsregeln bygger på synsättet att bolaget ska se till att skulderna kan betalas allteftersom de förfaller. Detta borgenärsintresse kan i allt väsentligt tillgodoses genom att styrelsen tar hänsyn till bolagets konsoliderings- och likviditetsbehov (jfr 17 kap. 3 § andra stycket 2).

22. Bolaget kan i regel anta att skulderna kommer att kunna betalas om bolaget har likvida tillgångar som motsvarar skulderna och eventuella avsättningar. Ett antagande kan också grundas på en bedömning av bolagets fortsatta intjäningsförmåga. Bolaget kan därutöver ha fog för en prognos att betalningar kommer att kunna göras genom att nytt främmande kapital tillskjuts.

23. Hänsyn ska emellertid också tas till bolagets ställning i övrigt. Den huvudsakliga avsikten bakom detta krav är att styrelsen med omsorg ska beakta om det finns ett ytterligare konsolideringsbehov. Bland de förhållanden som måste beaktas märks sådana händelser och omständigheter som styrelsen ska lämna upplysningar om i sin förvaltningsberättelse. Enligt 6 kap. 1 § andra stycket årsredovisningslagen (1995:1554) ska upplysningar bland annat lämnas om förhållanden som inte ska redovisas i resultat- och balansräkningen eller i noterna. Det rör sig om händelser som har inträffat

och som är av väsentlig betydelse för bolaget samt om bolagets förväntade framtida utveckling med en beskrivning av väsentliga risker och osäkerhetsfaktorer som bolaget står inför. (Jfr a. prop. s. 752.)

Det egna kapitalet och verksamhetens art, omfattning och risker (3 § andra stycket 1)

24. Enligt 17 kap. 3 § andra stycket 1 ska hänsyn tas till behovet av eget kapital sett till verksamhetens art, omfattning och risker. Det handlar här om risker som inte aktualiseras av någon viss händelse som inträffat under räkenskapsåret eller annars framstår som så konkreta att upplysning om dem ska lämnas i förvaltningsberättelsen. Exempelvis kan det ställas större krav på eget kapital, när det gäller utdelning från ett bolag med konjunkturberoende verksamhet (jfr a. prop. s. 751). Det ska här bortses från möjligheten att täcka riskerna med lån från ägarna eller annat främmande kapital, eftersom bedömningen ska avse behovet av eget kapital.

25. Vidare bör det beaktas att omgivningen kan vara utsatt för risker för negativa effekter på grund av bolagets verksamhet. Den som drabbas av sådana negativa effekter och riktar anspråk mot bolaget får hålla sig till bolaget med den ekonomiska ställning som det har. Bolaget bör med hänsyn till de oförsäkrade risker som är typiska för verksamheten vara i tillräcklig grad kapitaliserat för att kunna driva sin verksamhet på ett för omgivningen betryggande sätt.

26. Regleringen måste antas fylla ändamålet att bolaget inte ska föra över värden till ägarna i så stor omfattning att de verksamhetsrisker som bolaget tar i allt väsentligt får täckas av andra, om riskerna realiserar.

27. Möjligheten till en värdeöverföring blir då beroende av hur troligt det är att negativa effekter på grund av bolagets verksamhet kan uppstå

inom överskådlig tid. Sådana bedömningar är till sin art omgärdade av ett stort mått av osäkerhet, varför styrelsen bör ges en bedömningsmarginal för vad som är försvarligt så länge bedömningen kan anses omsorgsfull.

Försiktighetsregeln och tillbörlig aktsamhet

28. Bolaget ska inför ett beslut om värdeöverföring agera med tillbörlig aktsamhet (jfr a. prop. s. 383). I den utsträckning som motiveras av verksamheten, bör bolaget aktivt skaffa relevant information. Bedömningen av om värdeöverföringen är försvarlig kan normalt inte begränsa sig till det kommande verksamhetsåret, utan bör innefatta de överblickbara närmast kommande åren.

29. En efterhandsbedömning av försvarligheten ska göras med utgångspunkt från den information som var tillgänglig för bolaget vid värdeöverföringen. Bedömningen ska vara objektiverad, dvs. bygga på vad som typiskt sett varit möjligt att beakta. (Se ”Foxhouse Holding” p. 31 och 32.)

Betydelsen av styrelsens yttrande

30. När en värdeöverföring ska göras i form av en vinstutdelning ska styrelsen, enligt 18 kap. 4 §, till sitt utdelningsförslag föga ett motiverat yttrande om förslaget försvarlighet enligt försiktighetsregeln. Hur utförligt och detaljerat yttrandet ska vara får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Förekommer det omständigheter som ger anledning till tveksamhet om bolagets vinstutdelningsutrymme, bör styrelsen, om den anser att det ändå finns ett utrymme, noggrant redovisa skälen för detta. (Se a. prop. s. 763.)

31. I 17 kap. 6 § första stycket anges att om en vinstutdelning har skett i strid med bestämmelserna i 18 kap. ska mottagaren återbära vad han eller hon uppburit, om bolaget visar att mottagaren var i ond tro om detta.

32. Regeln i 18 kap. 4 § är avsedd att skydda aktieägarna genom att förbättra deras möjligheter att fatta välgrundade vinstutdelningsbeslut. Andra intressenter skyddas indirekt genom att de får en möjlighet att med utgångspunkt i yttrandet i efterhand utreda om erforderlig försiktighet har iakttagits av styrelsen. Eftersom regeln inte tar sikte på alla typer av värdeöverföringar, utan begränsar sig till vinstutdelningar, skyddar den inte bolagets borgenärer mot andra former av värdeöverföringar från bolaget.

33. Om samtliga aktieägare är överens anses de kunna åsidosätta formföreskrifter för värdeöverföringsbeslut, när föreskrifterna är uteslutande uppställda till skydd för dem. Föreskriften i 18 kap. 4 § kan inte anses vara uteslutande uppställd till skydd för aktieägarna; borgenärerna ges ju ett sorts indirekt skydd. Och i förarbetena sägs att aktieägarna inte får besluta att åsidosätta lagens bestämmelser om styrelsens upplysningsskyldighet (se a. prop. s. 749).

34. Även om ett yttrande alltså måste avges utesluter det inte att en enig aktieägarkrets kan bestämma över omfattningen av de upplysningar som styrelsen behöver lämna i yttrandet. Rimlighet och proportionalitet talar för detta, i synnerhet när det inte finns anledning till tveksamhet om bolagets vinstutdelningsutrymme. I annat fall skulle frånvaron av upplysningar vilka samtliga ägare anser vara obehövligen föranleda att en i övrigt tveklöst tillåten utdelning måste återbäras i sin helhet och att ett bristtäckningsansvar enligt 17 kap. 7 § kan inträda. I förarbetena till 6 § sägs visserligen att om regler om beslutsunderlag har åsidosatts ska mottagaren i princip återbära hela det mottagna beloppet (se a. prop. s. 756). Om lagstiftaren verkligen avsett att en sådan ordning undantagslöst ska gälla, borde det ha kommit till tydligare uttryck i lagtexten.

Bedömningen i detta fall

35. Styrelsen i Four Gardens har avgett ett yttrande enligt 18 kap. 4 §, dock utan närmare motivering till sitt utdelningsförslag, inför bolagsstämman efter verksamhetsåret 2017. Victoriahem, som var den enda aktieägaren, får anses ha avstått från att kräva en närmare motivering. En återbäringsskyldighet enligt 17 kap. 6 § kan då inte inträda på grund av yttrandets utformning.

36. Frågan är därmed om vinstutdelningen har stått i strid med försiktighetsregeln. Det ska göras en objektiv bedömning med utgångspunkt i den information som var tillgänglig för Four Gardens vid beslutet om vinstutdelning (se p. 29).

37. Four Gardens bedrev restaurang-, spa- och receptionsverksamhet med sammanhängande service till ett antal bostadsrättsföreningar. Bolaget hade träffat långvariga avtal med föreningarna som betalade en viss fast men indexreglerad avgift för servicen. Avgiften baserades på det antal bostadsrätter som föreningarna hade.

38. Four Gardens hade under 2017, liksom under tidigare år, ett negativt rörelseresultat; under 2014–2017 uppgick förlusterna till ca 3 miljoner kr per år. Victoriahem stöttade bolaget genom koncernbidrag.

39. Att Four Gardens fick koncernbidrag under den tid som verksamheten byggdes upp låg i linje med de planer som funnits alltsedan starten. Bidragen var därför inte i sig något tecken på ett kvarstående behov av konsolidering eller externt kapital sedan den sista bostadsrättsföreningen hade tecknat avtal med Four Gardens 2017; Four Gardens skulle därefter vara ekonomiskt självbärande.

40. Utdelningen 2018 innebar att Four Gardens minskade sitt egna kapital med 8,4 miljoner kr till ca 200 000 kr, varav 100 000 kr var bundet. År 2017 var intäkterna ca 9,4 miljoner kr och kostnaderna ca 12 miljoner kr.

41. Av utredningen framgår att Four Gardens räknade med att intäkterna från bostadsrättsföreningarna skulle öka under 2017 efter att inflyttning skett i den sista föreningen – för att sedan fortsatt ligga vid denna nivå – och att intäktsökningen inte skulle medföra någon nämnvärd kostnadsökning.

42. Four Gardens eller Victoriahem upprättade en budget inför 2018. PS (då verkställande direktör i Victoriahem och styrelseordförande i Four Gardens) har i förhör uppgett att intäkterna i Four Gardens beräknades öka till ca 13 miljoner kr, medan kostnaderna skulle stanna på ca 12 miljoner kr. Anledningen till den förväntade intäktsökningen var att den fjärde av de bostadsrättsföreningar som bolaget räknat med skulle bli kund hade anslutit sig och upplåtit sina bostadsrätter till boende. På intäktssidan måste budgeten anses ha haft fog för sig.

43. På kostnadssidan skedde dock en tydlig budgetavvikelse; kostnaderna under 2018 uppgick till ca 16 miljoner kr. Det innebar en ökning med ca 33 procent. Konkursboet har emellertid inte visat att Four Gardens styrelse borde ha tagit denna kostnadsökning i beräkning och på grund av detta minska den föreslagna utdelningen. De närmare orsakerna till kostnadsökningen har inte blivit klarlagda i målet, och inget har framkommit som tyder på att det vid årsredovisningen skulle ha saknats fog för antagandet att kostnaderna skulle ligga i linje med utvecklingen under tidigare år.

44. Det har inte framkommit att det innan årsredovisningen lades fram inträffade någon händelse som ensamt eller tillsammans med en eller flera andra händelser skulle kunna ge upphov till ökade kostnader.

45. Inte heller har det framgått att något metodfel påverkade budgeten eller att osäkerheten kring den varit så stor att bolaget borde ha minskat sin utdelning för att den skulle framstå som försvarlig.

46. Konkursboet har alltså inte visat att utdelningen strider mot försiktighetsregeln i 17 kap. 3 § andra stycket. Victoriahem har därför inte varit skyldigt att återbära något av den utdelning som uppburits. Konkursboets ändringsyrkande ska alltså avslås och hovrättens domslut stå fast.

47. Vid denna utgång ska konkursboet ersätta Victoriahem för rättegångskostnad i Högsta domstolen. Begärd ersättning är skälig.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Dag Mattsson, Malin Bonthron, Eric M. Runesson (referent) och Jonas Malmberg (skiljaktig).
Föredragande har varit justitiesekreteraren Oscar Lindberg.

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Jonas Malmberg är skiljaktig i fråga om motiveringen och anser att punkterna 39–46 bör ha följande lydelse.

39. Utdelningen 2018 innebar att Four Gardens minskade sitt egna kapital med 8,4 miljoner kr till ca 200 000 kr, varav 100 000 kr var bundet. År 2017 var intäkterna ca 9,4 miljoner kr och kostnaderna ca 12 miljoner kr.

40. Av utredningen framgår att Four Gardens räknade med att intäkterna från bostadsrättsföreningarna skulle öka under 2017 efter att inflyttning skett i den sista föreningen – för att sedan fortsatt ligga vid denna nivå – och att intäktsökningen inte skulle medföra någon nämnvärd kostnadsökning. Vidare var tanken att Four Gardens under de nya ägarna skulle utveckla och förändra verksamhetens inriktning och därigenom förbättra Four Gardens resultat.

41. PS, som var verkställande direktör i Victoriahem och styrelseordförande i Four Gardens, har i förhör uppgett att intäkterna i budgeten för 2018 beräknades öka till ca 13 miljoner kr, medan kostnaderna skulle stanna på ca 12 miljoner kr.

42. Som domstolarna funnit medförde det förhållandet att den sista bostadsrättsföreningen anslöt sig att intäkterna i form av serviceavgifter skulle öka med ca 1,3 miljoner kr per år. Intäkterna kunde därigenom förväntas komma att uppgå till ca 10,7 miljoner kr. Om bolagets kostnader efter att den sista bostadsrättsföreningen anslutit sig fortsatt skulle ligga runt 12 miljoner kr, behövdes ytterligare täckningsbidrag med mer än en

miljon kr för att bolaget skulle undvika att drabbas av en förlust som medförde att det kvarvarande egna kapitalet förbrukades. Att den förändrade verksamhetsinriktning, som bolaget avsåg att genomföra, på kort sikt skulle kunna generera ett så stort överskott måste ha framstått som högst osäkert.

43. När det gäller de av Holding gentemot Victoriahem utställda garantierna gör jag ingen annan bedömning än den hovrätten gjort.

44. Mot bakgrund härav fanns det, utifrån den information som var tillgänglig vid tidpunkten för vinstutdelningen, påtagliga risker för fortsatta förluster i vart fall under den tid som krävdes för att den förändrade verksamhetsinriktning, som då planerades, skulle börja generera tillräckligt täckningsbidrag. Det fanns därför ett behov av konsolidering.

45. Med beaktande av den återhållsamhet som är påkallad vid tillämpningen av försiktighetsregeln kan det belopp som inte skulle ha delats ut uppskattas till 2,5 miljoner kr.

46. Med denna bedömning ska Four Gardens yrkande avslås och hovrättens domslut fastställas.
